

"YÖRÜKLERDE KADIN OLMAK..."

DOÇ. DR. NAZMİ AVCI*

Özet

Bugün çağın koşullarına teslim olmuş gibi görünse de yürüklük, bu coğrafyanın önemli yaşam biçimlerinden biri olmuştur. Toplumsal değerlerin sosyal hayatta korunduğu ve belirleyici olduğu yürüklük yaşantısında, bireylere düşen roller üzerinde durmak gerekir. Kırsallığın hâkim olduğu bu yaşamda kadın olmak ise bir başka değere sahiptir. Yörük kadını olmak demek, daha başlangıçta hayatın her türlü zorluklarına erkeğiyle katlanmak demektir. Çünkü aile içinde yaşanan ve yaşanılacak olan hayatın gerçeklikleri sadece erkeğe yönelik olmayıp, aynı zamanda kadını da içine almaktadır. Yörüklerde kadının aile içindeki rolü erkeğin rolüyle pek farklılık arz etmez. Tarımsal faaliyetlerin öne çıktığı bu yaşam tarzında her zaman kadın da yer almaktadır. Dolayısıyla bu yaşantıda emeğin ve elde edilen kazancın huzur verici bir paylaşımı vardır. Şurası bir gerçekliktir ki, Yörük kadınının hayallerindeki yükseklik ve yüceliği bir başka hayatta rastlamak olası değildir. Yörük kadınının hayallerinde ulaşmak istediği zirve; ne renkli bir hayata sahip olmak; ne de eşyaya. O, çocuklarının gelecekte yaşayacağı hayatın zorluklarını, sorunlarını önceden kendi yaşmalıdır. Bunun için çocuklarına sorunsuz bir hayatı

* Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi.

sunmayı kendine verilmiş görev bilir. Yörüklerde kadın olmak emeğin kıymetini, edinilen en küçük kazancın bereketini, tutumlu olmanın değerini bilmek demektir. Anadolu'nun pek çok kırsalında bu kadınlar vardır. Bizim çalışmamız bu kadınların yaşantılarından kesitler sunacaktır. Amacımız, onların ihmal edilmişliklerini bu çalışmayla farkındalık kazandırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Yörükler, Kadın, Kırsal Yaşam, Yörük Kadınları.

Giriş

Geleneksel toplumlarda kişilik özelliklerinin oluşmasında mevcut çevre ve yaşam biçimleri baskın bir role sahiptir. Bireyin karakteri, kişisel özelliklerle içinde yaşanılan çevrenin değer yargılarından oluşur. Diğer bir ifadeyle, karakter, kişinin içinde yaşadığı çevrenin toplumsal değerlerinden ve ahlak kurallarından meydana gelir ve onunla değerlendirilir (Tezcan, 1997:12).

Adler'e göre karakter, toplumsal bir kavramdır. Ancak bireyin çevresi ile olan ilişkilerini göz önünde bulundurduğumuzda bir karakter özelliğinden söz edebiliriz. Neticede karakter özellikleri, bireyin çevresine, diğer insanlara, içerisinde yaşantısını sürdürdüğü topluma ve genellikle hayatın gereklerine karşı takındığı tutumu anlamamızı mümkün kılmaktadır (Tezcan,1997:13).

Ancak, toplumsal yapıda bireysel hayatların hikâyeleri günümüz sosyolojik yaklaşımların da ilgisini çekmeye başlamıştır. Dolayısıyla "*her insanın bir yaşam öyküsü vardır*" düşüncesinden hareketle biyografik araştırmalar, farklı bilimsel etütlerin konusu durumuna gelmiştir. Özellikle sosyolojik bir değere dönüşmeye başlayan "*yaşam öyküleri*", toplumsal yaşantıda formlara bürünen ya da biçimlenen davranışların anlamlarının yaratıcısı olarak, bireyselliği öne çıkarmaya başlamıştır. Diğer bir ifadeyle bu durum; "*insanı sosyal bir varlık değil; var olanı sosyalleştiren bir varlık*" yaklaşımıyla da tartışmak düşüncesinden olsa gerek.

Bireyselliğe ait yaşam öykülerini anlamlaştıran sübjektif tutum ve davranışlar, aynı zamanda onların sosyal varoluşu duygusunu oluşturma yoluyla ortaya çıkar ve kabul edilir. Bunun için "*yaşam öyküsü*" çalışmalarında yorumlayıcı, sübjektif ya da nitel yaklaşımları, Weber'in anlama, Schutz'un fenomenik perspektif, Chicago'nun etkileşimcilik, öyküleme, edebi eleştiri ve etnografik analizleri esin kaynakları olarak sunmayı yararlı görüyoruz.

Kısacası, "*yörükkadını*"ndan beklenen davranışları kırsal yaşantının (yörük olmanın) başat koşulları bağlamında mı değerlendirmek gerekir, yoksa "*yörükkadını*"nın kendisine yüklediği karakterin gereği olarak mı değerlendirmek

gerekir? Elbette bu çalışmanın pratik sonuçları açısından ileri sürdüğümüz soruların bir tartışmasını yapmayacağız. Ancak “yörükkadını”na yüklenen mitler ve ritleri, öncelikle onun “yaşam öyküleri”nde aramak ve ortaya koymak gerekir. Aşağıdaki kısımlarda da görüleceği üzere, onları betimleyen ve onlar adına söylenen her sözde, “yörükkadını”nın bizatihi kendisinin o sosyal yapıya kattığı pek çok anlamlı davranış örnekleri vardır. Yani kendi statüsünün belirleyicisi çevresel koşullar ve süreçlerden daha çok, yine kendisi olmuştur.

Yörüklerde Kadın Olmak ve Ondan Beklenen Roller

Kırsallığın hâkim olduğu toplumlarda yaygın olarak görülen ve özellikle sanayi öncesi toplumlara özgü ortaya çıkan aile örneği geleneksel geniş ailedir. Bu aile aynı zamanda hem üretim hem de tüketim birimidir. Yani aile bir nevi işletme görünümü yansıtmaktadır. Geniş ailede bireyin sahip olduğu en önemli statü “kimlerden” olduğu ile ilişkilidir (Doğan, 2009;4). Modern toplumlarla geleneksel toplumlar açısından bireye ait rol beklentilerinde de belirgin farklılıklar vardır. Modern toplumda statüye endeksli ve çok yönlü roller bireyden beklenirken, geleneksel toplumlarda ise daha yalın ve hemen her ortamda kabul gören rol beklentisi öne çıkmaktadır (Doğan,2012;147).

Yörüklerde kadın olmaya gelince; yörükler arasında kadının önemli bir konumu vardır.

Erkekler kadınlarının görüşlerini almadan bir işe veya alışverişe başlamazlar (Yalman, 1977;114). Yalman, yörüklerde bu davranışı, kadınlara tanınmış önemli bir danışmanlık görevi olarak belirtir. Onun yörüklerle ilgili araştırmaları sırasında edindiği bilgilere göre; yörüklerde kadın suçlu olsa da nedeni erkekte aranır; kocası

Nitekim Eröz, Türk göçebelerinde aile kurumunun tam pederşahi olmadığı görüşündedir. Kadın da yuvada söz sahibidir ve toplumsal hayatta önemli bir rol oynar. İbniBatuta'nın eserinde Türk kadını anlatırken, onun vakar, ciddiyet ve toplumsal yaşantıdaki konumundan hayranlıkla bahsetmesini Eröz, bu yaklaşımına bir dayanak olarak sunar. Yine yazar, yörüklerde kadının konumuyla erkeğin konumu arasında hemen hemen hiçbir farklılığın olmadığı görüşündedir.

ölen kadınların bir an önce evlendirilmesi tercih edilir; üretken ve ailesine sahiplenilen kadının saygınlığı vardır; ölen kişinin arkasından ağıt yakması gereken kadınlardır (Yalman, 1977; 15)

Nitekim Eröz, Türk göçebelerinde aile kurumunun tam pedersahi olmadığı görüşündedir. Kadın da yuvada söz sahibidir ve toplumsal hayatta önemli bir rol oynar. İbniBatuta'nın eserinde Türk kadını anlatırken, onun vakar, ciddiyet ve toplumsal yaşantıdaki konumundan hayranlıkla bahsetmesini Eröz, bu yaklaşımına bir dayanak olarak sunar. Yine yazar, yörüklerde kadının konumuyla erkeğin konumu arasında hemen hemen hiçbir farklılığın olmadığı görüşündedir. Kadınlar hemen her konuda söz sahibi, rey sahibidirler. Eröz, yörüklerde kadının iyi ve kötü vasıflı ya da vasıfsız yönlerini ifşa eden demelerden de şu örnekleri verir;

"Erkenden kalkan avrat; Buyurmadan tutan evlat,

Özengi vurmadan yürüyen at(en hayırlısıdır).

Dut beninde oğul saran arıdan; Ağustosta ekilen darıdan,

Korkarım kuşluk namazı uykudan sonra kalkan karıdan."

"Kadın üç türlüdür; er kadını, ev kadını, diğeri de zallanzort"

"Bazı kadın var, arpa unundan aş eder; bazı kadın var, kerkik başını yaş eder... (Eröz, 1991;50-52)."

Eröz, yörüklerde evlenilecek kadında aranılan en önemli özelliğin asil soylu olması, soyunun temiz olması gerektiğini beyan eder. Bunu da yörük aşiretlerinin hemen hepsinde söylenen şu sözle açıklar; *"Aslını ara, neslini ara, bulamazsan ne çara (çare) (Eröz, 1991;52)."* Alaşehir'in bazı yörük köylerinde ise; *"Aslı duru, nesli duru, bulamazsan al gırı (kırılı olanı, yani köylü olanı al)*

Anlaşılabacağı üzere, yörüklerde kadın olmak ile ondan beklenen roller hayatın her evresinde aynıdır. Kadın, erkek kadar aktif ve üretkendir. Her şeyden önce kadına iffeti noktasında tam bir güven vardır. İster otlakta, ister tarlada erkeğin üretimde bulunduğu her ortam kadın için de geçerlidir. Horzum yörüklerinde, *"yörüğün karısı olmasa yoluk(beceriksiz, parasız, umarsız, düzensiz) kalırdı"* sözü, kadının ailedeki rolünü açıkça belirlemektedir. Honamlı yörüklerinde de; *"Yörüğün karısı, canının yarısı"* sözü benzer anlamlar taşımaktadır.

Aynı zamanda yörük kadınının sevgisinin gerçek bağıntılarından sözedilirken; onların sevgide de merhamette de çocuklarıyla kuzuları arasında herhangi bir fark gözetmemeleri dikkat çekicidir. Hatta çocuğu hangi yaşta olursa olsun yörük kadınının evlatlarına "kuzum" diye seslenmesi bunun bir ifadesi olarak

yorumlanabilir. Bu arada yörük kadını olan Zeynep ninemin (anneannem); “*Dölüm döşeğim, kuzum şişeğim*¹ (Şu anda ve yaşlılığında çocuklarım, maddi geçimimde doğum yaşına gelmiş kuzularım)” sözünü de aynı meyanda değerlendirmek gerektiğini düşünüyorum.

Yörük kadınından yaşadığı en zor ortamlarda dahi temizliğe önem vermesi beklenir. Yaylakta, kışlakta kadın temizliğe, misafiri ağırlamaya ve giyimine önem vermelidir. Ali Çelik “*Yörüklerin Dünyası*” adlı kitabında temizliğe önem vermeyen kadın için nasıl uyarıda bulunulduğunu şu deyişle beyan eder;

*“Endamı güzel, kendisi dolaşık
Bakracının sapı dünden bulaşık.”*

Yine yörüklerde kadınların üç grupta toplandığını ileri süren Çelik, bunları;

1. *Kadın vardır, kan kurutan*

2. *Kadın vardır, çul çürüten*

3. *Kadın vardır, yiğit yürüten,*

olarak sıralar. Çelik, üçüncü grupta yer alan kadınların kocalarını başarılı kıldığını ifade ederek, bunu da şu deyişle teyit eder;

*“Arpadır, atı yeldiren,
Kadıdır, kocayı seldiren (Övündüren)(Çelik 2006;76-78).”*

Yörük kadınının önemli karakteristik rollerinden biri de yaş olgunluğu ve deneyimleriyle ilişkili bulunmaktadır. Hanenin yönetimi ailenin en yaşlı kadınına aittir. Çünkü o evin direği olarak kabul edilmektedir. Onun rızası alınmadan bir işe kalkışılmaz. Konar-Göçer yörüklerde göç için son söz kadına aittir. Çadırın kazığının sökülmesi dahi ananın sözüne bağlıdır. Pek çok yörük obasında şu söz buna delalet eder; “*Kadının işi bitmezse, yürüğün işi dona kalır.*” Yani, yaylada kadınışinizamanında tamamlamazsa, kış neredeyse gelmiş olur. Kışlağa göç zamanı çoktan geçmiş demektir.

Yukarıda da geçtiği üzere, yörüklerde kadın için iffet her şeyden önce gelmektedir. Kadın hangi yaşta olursa olsun iffetini muhafaza etmek, edebi-adabı bilmek ve uygulamak zorundadır. Araştırmacı Hilmi Dulkadir, Sarikeçili yörükleri üzerine yaptığı bir araştırmada yaşadığı bir hadiseyi şöyle aktarıyor;

“26 Nisan 1991 günü Mut’un Kızıldağı’nda göcünü yükleyip bir başka mekana göçmek üzere hareket eden deve katarının sonunu bekliyordum. Katarın en sonuna kalmış genç bir kız hem yürüyor hem de elinde ekme yiyor. Beni görünce lokmasını ağzında, ekmeğini ise, avucunda sakladı; başını öne eğdi. Kuru lokmayı bir türlü yutamadı. Çünkü Sarikeçili kadını, genç kızı, hatta erkek ve daha da küçükleri son derece utançtır (Dulkadir, 1997;140).”

Dulkadir, Sarıkeçili kadınının günün her saatinde bir meşguliyetinin olduğunu; her göç gününde çadırı onun kurduğu veya söktüğünü; çadırın içini yine onun düzenlediğini; ekmeği onun yaptığını; suyu onun taşıdığını; yine sürüyü otlatmaya onun götürdüğünü ifade eder. Dulkadir'in, Sarıkeçili yörüklerinde ailede genç kız yoksa kadının yükünün daha da ağırlaştığını gösterir izlenimleri şöyledir;

"Sarıkeçili genç kızları birinci derecede sürüyü otlatmakla yükümlüdür. Eğer o ailede genç kız yoksa ikinci sırada kadın gelir. Sütü o sağıacak, o sütü işleyecek, yemeği yapacak, çamaşırını yıkayacak ve sonra her göç yerinde kurduğu ıstarının başına geçecek; çul, çuval dokuyacak. Sair zamanlarda da kirmeninde ip eğirecek (Dulkadir, 1997;146)."

Anlaşılabacağı üzere, yörüklerde kadını bulunduğu konumda önemli kılan onun çalışkan, becerikli ve üretken olmasıdır. Kadın, cinsel bir obje olmaktan öteye aile içinde bereketi ve muhafaza edici bir konumu temsil etmektedir. Bir yörük kadını olan annemin beceriksiz kadınlar için; *"Bizde eline iş yakışmayan kadın(a), kazanın karasını yüzüne çalar(sürer)"* dediğini bilirim. Kendisi bir kadın olmasına rağmen onun; *"kadın dediğin er adamın yüzünü ağartmalı"* sözü, içinde yaşadığı kültürel ortamın kadına olan yaklaşımını açıkça ortaya koymaktadır. Annemin yörüklerde iş bilmez, görgüsüz ve kaba erkekler için de; *"Dağ adamı, hasta eder sağ adamı"* sözü adeta zihnimde çocukluğumdan beri kazınmış bir uyarıcı gibidir².

Yörüklerde kadının aile ve cemiyet hayatında üstlendiği rolün pratikte pek çok nedenlerinden bahsedilebilir. Ancak tüm üstlenilmiş ve beklenen rollerde temel amaç, ailenin birliğini, dirliğini korumak ve sürekli kılmaktır. Geçmişte kız kaçırılmaya dayalı evliliklerin çokça yaşandığı yörüklerde boşanmayla neticelenen bir aile sorununun hemen hemen hiç olmamasının, kadının üstlendiği rolle de önemli ilişkisinin olduğunun tezahürü olarak açıklanabilir. Yörük analarının kızlarına ve oğullarına; *"Soyunuza, sopunuza halel getirmeyin; Erli olan, arlı olur; Erinize, erkeğinize, kızınıza, kızanınıza ah demeyin, ar deyin"* gibi adeta tüm hayatın sırrını aşikâr eden bu sözleri, kadının ait olduğu sosyal yapıya ve kültüre, ahlaki değerlere verdiği önemi, aynı zamanda katkıyı beyan etmektedir. Hamarat, geçingen (ailesini düşünen-geçim ehli) kadın için; *"Yurt tutamayan yörüğün, önce karısı kurtlanır"* sözü, kadının ailedeki akıl olma rolünün öz ifadesidir.

Yörüklerde kadın ve erkek için olumlu karşılanmayan tutum ve davranışlar için şu söylenen sözlerin de ayrı bir öğreti değeri taşıdığını görmekteyiz.

Haset ve kıskanç olanlara; *"kadının hasedi hanı(saray-evi-çadırı-yuvayı) yıkar, adamın hasedi damı(malı-mülkü yok eder) yıkar."*

Özellikle umursamaz ve etrafında gelişen hadiselerle "neme lazım" diye ilgisiz kalan kadınlar için şu söz atfedilir;

"Kapıda takılı danası yok, ovada dikili tanesi yok(Kıvrak, 2000;138)."

Yine savurgan ve tutumsuz olanlar için de şu sözler söylenir;
“*Düğün yerinden don ister, el evinden fol(kuluçkalık yumurta) ister.*”

Sonuç

Günümüzde yörüklerin sosyal ve kültürel yaşantılarına yönelik pek çok çalışmanın içeriklerine baktığımızda, genelde kadına yönelik değinmelerin sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki, bu alanda akademik ya da hatırat türünden ortaya konulmuş çalışmalarda kadınla ilişkili bölümlerin içeriklerinde yoğun benzerlikler vardır. Bizim yukarıda geçen kadın hakkındaki bazı anlatılarımız, daha önce yapılmış bu mevcut çalışmalarda da yer almaktadır. Ancak, dış gözleme ya da bu sosyal alana uzak olan bazı araştırmacıların çalışmalardan, yörüklerin yaşantısında kadının statüsünün bir amele ve ailenin bir ırgatı gibi olduğu yönünde anlamlar çıkarmak mümkündür. Asıl gerçeklik ise, elbette bu değildir. Yörüklerde kadının statüsü, ona ait görülen rol beklentileriyle ilişkilidir. Dolayısıyla geçmişte veya bugün hayatta olan yörük kadınlarıyla ilgili biyografik çalışmalara daha çok ihtiyaç vardır. Halbuki neredeyse elimizde hemen hemen hiç olmayan yörük kadınların yaşamöyküleri, günümüz aile yapısı içinde ki kadının durumuyla da ilgili karşılaştırma yapabilme fırsatı sunacaktır. Yapılacak biyografik çalışmalar bir yönden, yaşanılmış bir hayatın sosyolojisini, antropolojisini, psikolojisini, edebiyatını, tarihini, hatta sanat ve zanaatını ortaya koyarken; diğer yönden bugünkü neslin değerler eğitimi ışık tutacak öğretiler sunacaktır. İlgili akademik çevrelerin üstlenmesi gereken görevlerden biri de bu kadınlar ve onların yaşamöyküleri olmalıdır. Bugüne taşınmış bu kültürel sermaye kıymetlendirilmeli, ivedilikle kayıt altına alınmalıdır.

¹ Şişek; "kuzulama dönemine girmiş veya doğurmuş iki yaşındaki koyun."

² **Saniye Avcı**; Alaşehir, 1940; **AvşarYörükleri'**nden. **Omar Aliler** sülalesinden. Hüseyin Efe'nin kızı Zeynep'ten doğma Saniye kadın. Doğum tarihi belli değil. Fakat nüfus kaydına 1940 olarak geçmiştir. Baba adı; Mahmut. Babası daha önce bir evlilik yapmış ve bu evliliğinden üç oğlu ve iki kızı olmuş. Sonra eşi vefat etmiş. Annesinin de ilk evliliğinden bir kızı ve bir oğlu olmuş. Onun da eşi vefat etmiş. Saniye kadın ise, babasının ve annesinin ikinci evliliğinden olan ilk kız çocuğu. Kendinden sonra da bir erkek, iki kız kardeşi doğuyor. Anne ve babasının ilk evliliklerinde eşlerinin ölüm sebeplerini "kader" diyor ve o zamanlar yakın akrabalarından çok insanın ani ölümlerinin olduğunu beyan ediyor. Hastalıklarının sebebinin bilinmediğini ve bilinse de yapacak bir şeyin olmadığını vurguluyor. "Dağdan başka yurt mu bildik!" diye o yılların Batı Anadolu'sunu anlatıyor.

Saniye kadın, şehir diye ilk gördüğü yerleşim yeri bugünkü yaşadığı ilçesi. Şehri ilk gördüğünde ise otuzlu yaşlarda. Erken yaşlarda evleniyor. Kocası da Aydın taraflarında oba kuran yörüklerden. **Tarçinoğulları** diye bilinirmiş. Aile nüfusu artınca Osmanlı yönetim anlayışının bir gereği olarak aile çeşitli kollara ayrılarak farklı yerlerde iskana zorlanmış. Kocasının ailesi de bunların kışladığı köye yerleşmiş. Saniye kadın, 1960'lı yılların sonuna dek çobanlık yaptığını söylüyor. Kocasının ailesinin lakabı da "**Osmancalılar-Çobanlar**" olarak biliniyor. Çobanlıktan tarıma geçiş nedenini ise, o yıllarda çıkan bir kanuna bağlıyor. Hükümetin çıkan kanunla hayvanlarını otlattıkları mezraları yasakladığını ve bu yüzden onca hayvanlarını bakmakta zorlandıklarını, kayınbabasının yüzlerce koyununu neredeyse bedava sattığını ve bir anda fakirleştiklerini beyan ediyor.

Saniye kadın, beş çocuk anası olmuş. Lakin ilk iki çocuğunu da erken yaşlarda kaybetmiş. Çocuklarının ölüm sebebinin "nazara gelme"ye bağlıyor. Tıbbi bir hastalıkla ilişkilendirmiyor. Çocuklarının her birinin ağlaya ağlaya nazar değmesinden öldüğünü söylüyor. Diğer çocuklarının yaşamasını ise, "ölüm meleşimi -deyim yerindeyse-kandırma"ya bağlıyor.

Saniye kadın, yaşamöyküsünde geçen pek çok olumsuzlukları yoksullukla, kimsesizlikle ve cehaletle de ilişkilendiriyor. Köylü-Kömetli'nin bir şey bilmediğini, hükümetin önünden (İlçe Kaymakamlık binası) bile geçmekten çekindiklerini anlatıyor. 1950'li yılları kendi yaşamöyküsünde köylünün birbirine düşmesi olarak niteliyor. Halk partililer ile Menderesciler birbirine neredeyse düşman gibiydi diye ekliyor sözlerine. Kocasının baba tarafı Halk partili, kendi baba tarafı da Menderesci (Demokrat Partili) olduğu için yaşanan gerginlikleri gülerек anlatıyor. Kayınpederinin köyün ortak kullanımı olan çeşmeden, Menderes yaptırdı diye ölünceye kadar bir damla suyu ne kendisinin ne de hayvanlarına içirtmediğini, o yıllardan hatıralarında yer alan bir anekdot olarak örneklendiriyor.

Saniye kadın, yaşadıklarını bugünle karşılaştırarak, o hayat özenilecek bir yaşam tarzı olmadığı özeleştirisinde bulunuyor. "Şimdiki kadınlara bizim hayatımızı yaşatmaya kalksan; dayanamazlar, yedi dağı akşamdan aşarlar" diyor. Bugün ise, ona göre, herşeyin bir bileninin olduğu ve bunun da insan için pek çok şeyi kolaylaştırdığı görüşünde. Ona göre; "şimdiki nesil için bugün kolaylıklarla dolu bir hayat var. Cehalet yok, istediklerine ulaşma sorunu neredeyse hiç yok." Şimdiki nesil için bunları birer lütuf olarak gören Saniye kadın, sözünü şöyle bağlıyor; "**Al var, ak var; yağ var, bal var; aş var, baş var, lakin dirlik yok, birlik yok.**"

Kaynaklar

- ÇELİK, Ali (2006), **Bir Yörük Çocuğunun Sergüzeşti ve Yörüklerin Dünyası**, Isparta: Kardelen Sanat Yay.
- DOĞAN, İsmail (2009), **Dünden Bugüne Türk Ailesi(Sosyolojik Bir Değerlendirme)**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- DOĞAN, İsmail (2012), **Eğitim Sosyolojisi**, 2. Basım, Ankara: Nobel Yay.
- DULKADİR, Hilmi (1997), **İçel'de Son Yörükler Sarıkeçililer**, Mersin: İçel Valiliği Yay.
- ERÖZ, Mehmet (1991), **Yörükler**, Türk Dünyası Araştırmaları İstanbul: Vakfı Yay.
- KIVRAK, Ramazan (2000), **Fethiye'de Yörükler ve Karaçulha**, Fethiye: Şanal Matbaacılık.
- TEZCAN, Mahmut (1997), **Türk Kişiliği ve Kültür-Kişilik İlişkileri**, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yay.
- YALMAN (Yaygın), Ali, Rıza (1977), **Cenupta Türkmen Oymakları**, hzl. Sabahat Emir, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.